

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Большаков Дмитро Олегович

УДК 343.9.01(043.3)

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СТАДІЙ ЗЛОЧИНУ

АВТОРЕФЕРАТ

роботи на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
спеціальність 081 «Право»
освітня програма «Право»

Науковий керівник: д.ю.н., професор
Стратонов В.М.

Рецензент: д.ю.н., професор (б.в.з.)
Блага А.Б.

Миколаїв– 2021

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Враховуючи те, що злочин був і залишається в центрі уваги правників, як соціально небезпечне та кримінально каране діяння з чітко визначеним поняттям в КК України (ст. 11 КК України) є найбільш розповсюдженим явищем серед інших правопорушень і викликає світло полеміки, як в теоретиків так і практиків.

Злочин є нічим іншим, як діяльністю, в якій людина взаємодіє з іншою особою чи суспільством взагалі. Дана діяльність, як ми вже зазначали, окреслена і нормативно описана в кримінальному кодексі. Таким чином, термін «злочин» можна вжити в двох значеннях. В першому випадку цим терміном визначаються всі передбачені кримінальним законом суспільно небезпечні дії, які тягнуть в силу їх суспільної небезпеки покарання. З іншого – злочин визначається як закінчений акт. В той же час ст.ст. 14, 15 КК України передбачають приготування до вчинення злочину та замах на злочин. Не зважаючи на значну кількість визначень понять злочину, які наводяться різними науковими школами, жодне з них в повній мірі не розкриває його суті, основоположних причин, а також причин, з яких окремі злочини не доводяться до кінця, наприклад при добровільній відмові від вчинення протиправних дій. Зважаючи на зазначене можемо констатувати, що феномен злочину, а також все, що з цим явищем пов'язане, завжди буде для науковців цікавим, оскільки будуть відбуватися зміни в соціальній сфері, а це породжуватиме як соціальну важливість, так і соціальний феномен, зміни в політиці, економіці призведуть до закономірно обумовленої трансформації злочинної діяльності.

Злочин – це складне, багатоступеневе та динамічне явище, яке має свої елементи. Тому боротьба з ним повинна проводитись не тільки в загальному, але й в кожному конкретному випадку, на кожній із стадій його вчинення. Отож правильне визначення в кримінальному законі поняття стадій вчинення злочину, його складових елементів дозволить правильно застосовувати норми права, стане

запорукою справедливості притягнення до відповідальності та дозволить вчиняти превентивні заходи щодо протидії злочинам в майбутньому.

У зв'язку з тим, що поряд із закінченим злочином у практиці боротьби зі злочинністю є випадки, коли винному не вдається довести справу до кінця (закінчити злочин), виникає необхідність у визначені стадії, на якій зупинився злочинець і кваліфікації діянь, які не привели до закінчення злочину.

Залежно від характеру злочинних дій, моменту припинення злочинної діяльності і ступеня здійснення злочинного наміру в кримінальному праві розрізняють стадії умисного злочину. Умисним злочином, як правило, є цілеспрямована, свідомо діяльність, яка складається із певних етапів (стадій). Вчиняючи його, здійснюючи задумане, особа спочатку вчиняє підготовчі дії, а лише потім переходить до безпосередньої реалізації, виконання (вчинення) злочину. Якщо таке діяння завершено і мета, яку було заплановано, досягнута, тоді мова йде про закінчений злочин. Якщо ж діяння не завершено через причини, які не залежать від волі винного, необхідно встановити і оцінити саме цей етап (стадію), на якому злочинна діяльність була перервана. Саме тому для суспільних відносин, які охороняє кримінальний закон, становлять небезпеку не лише закінчені, тобто цілком доведені до завершення злочини, але й умисні дії, що створюють умови для подальшого вчинення злочину, а також і дії, безпосередньо спрямовані на його вчинення, але, які не призвели до закінчення злочину через певні причини. Не може бути стадій, здійснюваних з непрямым умислом, оскільки у таких злочинах немає спрямованих злочинних дій. Не можна готуватись до злочину або приступити до його виконання за відсутності бажання досягти злочинного результату. Можливість стадій обмежена об'єктивними ознаками. Наявність усіх стадій або деяких із них залежить від того, як описані ознаки складу злочину в особливій частині КК України. Стадії можливі у всіх умисних злочинах з матеріальним складом.

Отже, актуальність і потреба дослідження стадій вчинення злочину є беззаперечною і обумовлена необхідністю яку диктує практика, оскільки перерване посягання на одному із етапів незакінченої злочинної діяльності

(готування чи замаху) зменшує суспільно небезпечні наслідки, а в окремих випадках взагалі їх відвертає.

Визначення стадій вчинення злочину має також важливе значення і є актуальним під час розмежування закінченого злочину і незакінченого, для правильної юридичної кваліфікації вчиненого, для визначення суспільної небезпечності вчинених дій і особи винного, а також при призначенні покарання, адже якщо злочин не було доведено до кінця, це дозволяє судовим органам індивідуалізувати покарання з метою досягнення, передбаченої законом, мети покарання.

Ступінь дослідженості теми. Аналіз законодавства, літературних джерел, судової практики, дозволяє зробити висновки, а саме, що не лише сьогодні вирішувались проблеми, які стосувались стадій вчинення злочину. В історії кримінального законодавства, а саме в «Уложениях о наказаниях уголовных и исправительных» 1885 року, статтями 8-11 були передбачені стадії вчинення злочину, зокрема їх види, ознаки та особливості розмежування. Детально дану проблему досліджували: А.А. Акопов, Є.В. Благов, Н.Д. Дурманов, Н.В. Лясс, М.І. Панов, А.А. Піонтковський, В.В. Скибицький, В.М. Стратонов, Є.Л. Стрельцов, І.С. Тишкевич, А.Н. Трайнін, С.С. Яценко та інші науковці. Зазначені науковці зробили значний внесок у розвиток кримінального права з окресленого питання. Проте єдності в поглядах так і не було досягнуто, до того ж вітчизняні науковці сьогодні зовсім не звертають увагу на ті зміни які відбулись в Особливій частині КК України. Тому постає необхідність нових підходів до вирішення кримінально-правових проблем, щодо визначення поняття стадій вчинення злочину, характеристики кожної стадії зокрема. Саме зазначене вище і дозволило віднести зазначену тему до актуальних та стало підґрунтям для кримінально-правового дослідження стадій злочину у сучасних умовах, з урахуванням специфіки стадій вчинення злочину і різноманітності підходів щодо цієї проблеми.

Мета і завдання. Метою дипломної роботи є дослідження на теоретичному рівні проблем, які стосуються стадій вчинення злочину.

Окреслена мета дослідження зумовила необхідність вирішення *основних завдань*, а саме:

- визначити зміст стадій вчинення злочину, їх види та значення при призначенні покарання або звільнення від кримінальної відповідальності;
- охарактеризувати готування до вчинення злочину;
- відмежувати готування до вчинення злочину від виявлення наміру;
- розглянути об'єктивні та суб'єктивні ознаки замаху;
- проаналізувати основні види замаху;
- надати визначення поняттю закінченого злочину;
- охарактеризувати матеріальний склад злочину;
- надати характеристику формальному складу злочину;
- деталізувати умови правомірності добровільної відмови від розпочатої злочинної діяльності як підстави, що виключає кримінальну відповідальність;
- узагальнити критерії розмежування добровільної відмови і дійового каяття.

Об'єкт і предмет дослідження. *Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають між державою та особою, яка вчинила злочин.*

Предметом дослідження є кримінально-правова характеристика стадій злочину.

Методи дослідження. *Методологічну основу дослідження склали: теорія пізнання, конкретні теоретичні положення кримінального права, статистичні дані і слідча та судова практика.*

В ході роботи автором були використані сучасні пізнавальні методи, які ґрунтуються на філософії загальнолюдських цінностей. Зокрема, історико-правовий метод дозволив відслідкувати становлення інституту стадій вчинення злочину в кримінальному праві України. Порівняльно-правовий метод дозволив проаналізувати існуючі спірні та дискусійні проблеми з приводу стадій вчинення злочину в кримінальному законодавстві України та дозволив узагальнити досвід інших держав з розвинутою правовою системою щодо вирішення деяких проблемних питань. Системно-структурний та аналітичний методи використані

задля з'ясування змісту понять «стадії» вчинення злочину, «готування» до злочину, «замах» та їх фактичного змісту. За допомогою статистичного методу досліджувались тенденції слідчо-судової практики з приводу стадій вчинення злочину.

Як нормативні джерела використано Конституцію України, чинне кримінальне та кримінально-процесуальне законодавство України, Постанови Пленуму Верховного Суду України, що стосуються досліджуваних питань.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дипломної роботи були оприлюднені на IV Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених, студентів та аспірантів «Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук» (15 грудня 2020 року, м. Луцьк, тези опубліковано) та Всеукраїнській заочній науково-практичній конференції студентів старших курсів правничих вишів та факультетів: «Право, суспільство, держава: актуальні проблеми сучасності» (21 грудня 2020 року, м. Харків, тези опубліковано).

Основні положення дипломної роботи викладено у 2 тезах доповідей міжнародної та всеукраїнської конференцій.

Структура та обсяг дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальна кількість сторінок – 95, обсяг основного тексту – 90 сторінок, список використаних джерел – 5 сторінок (56 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дипломної роботи, ступінь наукової розробки проблеми дослідження, визначені основна мета і конкретні завдання роботи, її об'єкт і предмет, методологічні, теоретичні та емпіричні основи.

Розділ 1 «Загальні поняття, види та кримінально правова характеристика початкових стадій вчинення злочину» складається з п'яти підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Поняття, види та стадії вчинення злочину» визначено, що встановлення конкретної стадії дозволяє індивідуалізувати покарання, яке призначається винному. Першочергове значення має виявлення стадій і перш за все готування до злочину і замах на нього, для відвернення спричинення реальної, а іноді і істотної шкоди, державним і особистим інтересам, що охороняються законом.

У підрозділі 1.2 «Готування до вчинення злочину» встановлено, що суб'єкт готування характеризується такими ж ознаками, як і суб'єкт закінченого злочину (фізична особа, вік кримінальної відповідальності та осудність). Готування до вчинення злочину – повноцінна, самостійна стадія вчинення злочину, яка характеризується всіма необхідними суб'єктивними та об'єктивними ознаками, і за яку, в передбачених законом випадках, повинна наставати кримінальна відповідальність.

У підрозділі 1.3 «Відмежування готування до вчинення злочину від виявлення наміру» виділено, що характерною особливістю замаху, яка відрізняє його від готування є те, що при замаху об'єкту злочину починає задаватись реальна шкода. При замаху в діях особи вже містяться ознаки, передбаченого законом суспільно небезпечного діяння, які утворюють склад незакінченого злочину: об'єкт, наявність дій, які входять в об'єктивну сторону злочину, наявність умислу, ознаки суб'єкта злочину.

У підрозділі 1.4 «Об'єктивні та суб'єктивні ознаки замаху» наголошено, що є три характерні ознаки замаху: дії (бездіяльність) безпосередньо направлені на вчинення злочину; злочин не завершено, тобто не доведено до кінця; злочин не завершено з причин, які не залежать від винного.

У підрозділі 1.5 «Основні види замаху» зазначено, що залежно від характеру вчинених дій та наближення моменту закінчення злочину, поділяє замах на два основних види: закінчений та незакінчений. Цей поділ розрізняє конкретні

виконані протиправні дії за обсягом, що в свою чергу впливає на загальну оцінку суспільної небезпеки вчиненого.

Розділ 2 «Кримінально-правова характеристика закінченого злочину» містить три підрозділи.

У підрозділі 2.1 *«Поняття закінченого злочину»* визначено, що для встановлення завершеності злочину необхідно в кожному випадку встановити момент його закінчення. Розрізняють злочини з матеріальним і формальним складами, а в окремих випадках і з усіченим складом.

У підрозділі 2.2 *«Характеристика матеріального складу злочину»* досліджено, що об'єктивна сторона матеріальних складів злочинів завжди включає: принаймні два обов'язкових елементи – діяння та наслідки; принаймні один зв'язок між обов'язковими елементами – причинний між діяннями та наслідками.

У підрозділі 2.3 *«Формальний склад злочину»* встановлено, що злочин з формальним складом вважається закінченим з моменту виконання вказаних в законі дій або з моменту бездіяльності.

Розділ 3 «Добровільна відмова від вчинення злочину та дійове каяття в системі кримінального права» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Добровільна відмова від розпочатої злочинної діяльності як підстава, що виключає кримінальну відповідальність»* виділено, що ознаками добровільної відмови є: об'єктивні (відмова повинна бути: фактичною, дійсною, повною); суб'єктивні (відмова повинна бути: добровільною, самостійною, остаточною). Особа, в діях якої має місце добровільна відмова від вчинення злочину, притягується до кримінальної відповідальності лише у випадку, коли в діях цієї особи фактично міститься склад іншого закінченого злочину. Виходячи із цього дії особи, які містять в собі ознаки закінченого злочину, утвореного готуванням до добровільно залишеного злочину, доцільно було б вважати обставиною, що пом'якшує відповідальність особи.

У підрозділі 3.2 «Відмежування добровільної відмови від дійового каяття» зазначено, що добровільна відмова відрізняється від дійового каяття за змістом і підставами не притягнення чи звільнення від кримінальної відповідальності.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дипломної роботи викладено підсумки здійсненого дослідження щодо кримінально-правової характеристики стадій злочину. Проведене дослідження дає можливість сформулювати низку висновків і пропозицій.

Кримінально-правове поняття стадій злочинної діяльності відповідає розвитку злочину в реальній дійсності, воно відображає цей об'єктивний процес.

Характеризуючи стадії вчинення злочину ми вважаємо, що це сукупність етапів злочину, які мають самостійне юридичне значення, та проходять ступенево в своєму розвитку по висхідній від моменту задуму чи підготовчих дій до моменту реалізації злочинного наміру, тобто до моменту вчинення злочину з формальним складом або до моменту настання суспільно небезпечних наслідків, які вказані у законі.

Для суспільних відносин, які охороняються кримінальним законом, складають небезпеку не лише закінчені, тобто доведені до кінця злочини, але й ті умисні дії, які створюють умови для подальшого вчинення злочину, а також безпосередньо спрямовані на вчинення злочину, але які не призвели до його закінчення з причин, що не залежали від їх волі.

Умисна злочинна діяльність, як передбачено в законі, проходить в три етапи. Відповідно розрізняють три стадії злочинної діяльності: готування до вчинення злочину, замах на вчинення злочину, закінчений злочин.

У злочині послідовно можуть здійснюватись всі три стадії. Але нерідко особа одразу реалізує свій злочинний намір, вчиняючи закінчений злочин, і тоді питання про стадії не виникає. Іноді винний виконує або першу стадію (готування), або другу (замах), і на цьому його злочинні дії зупиняються з причин,

які не залежать від його волі. Якщо вчинено закінчений злочин, в якому послідовно здійснювались готування до нього і замах на нього, то дві перші стадії поглинаються третьою і відповідальність настає тільки за закінчений злочин, при умові, що ці дії не містять ще й складу іншого закінченого злочину. Аналогічно вирішується питання і тоді, коли мали місце готування і замах: перша стадія поглинається другою. Перші дві стадії – готування та замах – в теорії кримінального права прийнято об'єднувати поняттям «попередня або незакінчена злочинна діяльність», оскільки вони мають місце до закінчення злочину, тобто здійснюються не як самоціль, а для успішного його завершення. Особливістю незакінченої злочинної діяльності, на відмінну від закінченого злочину, є неповне виконання тих ознак складу злочину, які передбачені відповідною статтею Особливої частини КК України: неповне виконання об'єктивної сторони цього складу або відсутність суспільно небезпечних наслідків.

З суб'єктивної сторони готування і замах можливі тільки з прямим умислом. Непрямий умисел та необережність виключаються в силу того, що всі стадії разом взяті і кожна з них окремо, являють собою цілеспрямовану злочинну діяльність, при якій винний свідомо готує можливість злочинного посягання, починає вчиняти злочин і, якщо йому це вдається, доводить злочин до кінця. Хоча попередня злочинна діяльність можлива також і з складною формою вини, тобто прямий умисел щодо діяння і необережність щодо можливих наслідків. З суб'єктивної сторони підготовчі дії завжди умисні, оскільки є усвідомленими, створюють умови для умисного злочину, про що зазначається в кримінальному законі (ч. 1 ст. 14 КК України). При цьому умисел виключно прямий і конкретизований. Особа, підшуковуючи або пристосовуючи засоби чи знаряддя, інакше створюючи умови для подальшого злочинного посягання, усвідомлює суспільну небезпечність своїх дій, передбачає можливість або неминучість вчинення з їх допомогою задуманого нею злочину та бажає його вчинення.

Із об'єктивної сторони стадії вчинення злочину виражають співвідношення фактично вчиненого діяння з передбаченою кримінальним законом, специфічною конструкцією складу того злочину, який мала намір вчинити особа.

При призначенні покарання за незакінчений злочин суд враховує ступінь тяжкості вчиненого особою діяння, ступінь здійснення особою злочинного наміру та причини, внаслідок яких злочин не було доведено до кінця. Тому, вважаємо, що строк чи розмір покарання за готування до злочину не повинен перевищувати половини максимального строку чи розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК України за закінчений злочин; строк і розмір покарання за замах на злочин не повинен перевищувати трьох четвертей максимального строку чи розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого Кримінальним кодексом за закінчений злочин; наявність конкретної стадії вчинення злочину вимагає самостійної юридичної кваліфікації, що дозволяє більш точно і конкретно визначити зміст дій винного та, відповідно, їх суспільну небезпечність.

Основний зміст готування, як стадії вчинення злочину, полягає в умисному, тобто свідомому, цілеспрямованому створенні конкретних умов для вчинення злочину. Готування до злочину – це самостійна стадія вчинення злочину, яка характеризується сукупністю таких форм, як мотивація злочину та його планування, вибір мети та об'єкта, підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або змова на вчинення злочину, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для вчинення злочину.

Фактично вчинені особою діяння можуть розцінюватися як стадія готування до злочину лише в тому випадку, коли вони були спрямовані на вчинення конкретного злочину. Тому, поряд з передбаченими в законі формами готування (підшукування та пристосування засобів і знарядь) доцільно було б передбачити такі форми, як мотивація та планування злочину, а також вибір мети та об'єкта, оскільки ці складові, в умовах сьогодення, при значному зростанні організованої злочинності, є невід'ємною частиною більшості умисних, тяжких чи особливо тяжких злочинів.

З об'єктивної сторони готування найчастіше здійснюється шляхом дії. Це може бути одна (виготовлення ножа для вбивства) або декілька однорідних чи різнорідних дій (придбання зброї, вербування співучасників, вступ з ними в

попередню змову, організація засідки для вчинення розбійного нападу). Іноді, хоча й рідко, готування виражене у бездіяльності (касир, покидаючи роботу, залишає відкритим сейф для подальшого вчинення крадіжки його співучасниками).

В багатьох випадках підготовчі дії не є необхідними для вчинення злочину, останній може бути вчинено і без актів готування. Ці акти відіграють другорядну і випадкову роль у вчиненні злочину. Готування за своїм характером і змістом доцільно було б поділити на три види: завершене, незавершене та невдале готування. Такий поділ має важливе практичне значення, яке впливає із вимог ч. 1 ст. 68 КК України, в якій зазначено, що при призначенні покарання, судом обов'язково враховуються характер і ступінь суспільної небезпечності дій, ступінь здійснення злочинного наміру і причини, через які злочин не було доведено до кінця.

Деякі види готування до злочину відрізняються суттєвими специфічними особливостями. Тому зрозумілим є виділення окремих із них і віднесення їх до спеціальних видів готування. Сюди слід віднести невдалі підбурення і пособництво, організація та участь в організованій групі чи злочинній організації, а також закінчені склади злочину, які являють собою підготовчі дії до вчинення іншого умисного злочину, а також такі дії пов'язані із фоновими явищами.

Підготовчі дії не повинні вважатись злочином у разі, якщо ці дії за своїм характером малозначні і тому позбавлені суспільно небезпечного характеру або ж направлені на підготовку злочинів невеликої тяжкості, зокрема тих, які не тягнуть, як вид покарання, позбавлення волі. Згідно з чинним законодавством готування до злочину є караним. Кваліфікація здійснюється за статтею Особливої частини КК України, яка передбачає відповідальність за злочин, до якого готувався винний, а також робиться посилання на відповідну статтю Загальної частини (ст.16 КК України). Строк чи розмір покарання за готування до злочину не повинен перевищувати половини максимального строку чи розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК України.

Готування до злочину чітко відрізняється від виявлення наміру. Виявлення наміру не підпадає під поняття кримінально-правових відносин. Згідно з принципом кримінального права – думки не караються, – а, отже, переслідувати за виявлення наміру недоцільно і незаконно. Слід відрізнити виявлення наміру від погрози, оскільки погроза – це дії, які пов'язані із впливом на психіку людини і тому вони караються чинним законодавством, як самостійні, закінчені склади злочинів.

Характерною особливістю замаху, яка відрізняє його від готування є те, що при замаху об'єкту злочину спричиняється реальна шкода. Небезпечність настання шкідливих наслідків чи повного завершення дій стають реальними. При замаху в діях особи вже містяться ознаки, передбаченого законом суспільно небезпечного діяння, які утворюють склад незакінченого злочину: об'єкт, наявність дій, які входять в об'єктивну сторону злочину, наявність умислу, ознаки суб'єкту злочину. Але при замаху, на відміну від закінченого злочину, немає деяких ознак об'єктивної сторони злочину, злочинного наслідку, вказаного у відповідній статті Особливої частини КК України чи повного завершення всіх дій, які утворюють об'єктивну сторону злочину.

Замах характеризується такими ознаками: наявністю умисної вини; активним (за загальним правилом) характером вчиненого; строгою направленістю (орієнтованістю) вчиненого, яка свідчить про наявність у винної особи конкретних мотивів та цілей, а отже і прямого умислу; злочин не доводиться до кінця з причин, які не залежать від волі винного. За суб'єктивними ознаками замах характеризується виною лише у формі прямого умислу.

Відповідно до ст. 16 КК України відповідальність за замах на злочин настає за статтею Загальної частини кодексу, а також за тією статтею Особливої частини кодексу, яка передбачає відповідальність за закінчений злочин. При призначенні покарання суд зобов'язаний враховувати ступінь тяжкості вчиненого діяння, ступінь здійснення злочинного наміру та причини, внаслідок яких злочин не було доведено до кінця і тому строк чи розмір покарання за замах на злочин не повинен перевищувати трьох четвертей максимального строку чи розміру

найбільш суворого виду покарання, передбаченого за відповідний закінчений злочин.

Поняттям замаху охоплюються досить різні дії злочинця з моменту посягання на об'єкт. В характері цих дій є значні відмінності, які відображають різні ступені суспільної небезпеки замаху, що не може не знайти відображення при вирішенні питання про відповідальність і призначення винному конкретної міри покарання в межах санкції чи навіть нижче нижчої межі, вказаної санкцією. В зв'язку з цим значного теоретичного і практичного значення набуває поділ замаху на закінчений та незакінчений.

Часто зустрічаються випадки, коли намагання особи завдати ту чи іншу шкоду об'єкту, що охороняється кримінальним законом не отримує логічного завершення. Більше того, шкода не може бути завдана в силу того, що розпочате посягання приречене на невдачу і не може призвести до закінченого злочину. Причинами цього є помилки суб'єкта по відношенню до окремих елементів того чи іншого об'єкта, засобів, розвитку причинного зв'язку. Саме тому теорія кримінального права виділяє спеціальні види замаху: замах на непридатний об'єкт і замах з непридатними засобами. В теорії кримінального права розрізняють також замах з абсолютно непридатними засобами та непридатними за даних умов.

Деякі випадки замаху заслуговують спеціального розгляду, оскільки вони відрізняються специфічними рисами. Це пов'язано або з особливостями ситуації, або з помилкою особи, або ж з особливостями об'єктивної сторони складу злочину. Це, зокрема, відхилення дії, наявність помилки в обставинах, суттєвих для складу злочину.

Закінченим злочином визнається вчинення винним дій, у яких повністю містяться об'єктивні і суб'єктивні ознаки конкретного складу злочину, визначеного відповідною нормою Особливої частини КК України. Для встановлення завершеності злочину необхідно, в кожному випадку, встановити момент його закінчення. Цей момент залежить від законодавчої конструкції конкретного складу злочину, тобто опису його ознак у кримінальному законі.

В залежності від особливостей законодавчої конструкції того чи іншого злочину, та в першу чергу від його об'єктивної сторони, теорія кримінального права розрізняє злочин з матеріальним і формальним складами, а в окремих випадках і з усіченим складом. В окремих статтях Особливої частини зустрічається і так званий формально-матеріальний склад злочину.

Матеріальний склад злочину – це юридичний склад, що передбачає наслідки як обов'язковий елемент його об'єктивної сторони. Злочин, юридичний склад якого містить ознаки лише суспільно небезпечного діяння (дії чи бездіяльності) є злочином з формальним складом. Отже, злочин з формальним складом вважається закінченим з моменту виконання вказаних в законі дій або з моменту бездіяльності. У деяких випадках законодавець, враховуючи підвищену небезпечність злочинних діянь, їх специфіку та керуючись завданнями їх припинення на ранніх стадіях, момент закінчення переносить на ранні етапи злочинної діяльності, які в інших випадках звичайно розглядаються як незакінчений злочин (замах або навіть готування). Такі склади злочинів в теорії кримінального права називають усіченими.

Формально-матеріальний склад злочину – це юридичний склад, який передбачає наслідки як альтернативу іншим елементам чи ознакам, у результаті чого в одній своїй частині даний склад злочину є матеріальним, а в іншій – формальним. Таке поєднання «матеріальності» і «формальності» в одному і тому самому складі злочину зумовлене тим, що його специфічна конструкція і конкретний зміст включають декілька (не менше двох) альтернативних елементів та ознак, і одним із таких елементів обов'язково є наслідки. Оскільки з урахуванням зазначеної альтернативності специфічна конструкція такого складу може включати наслідки як обов'язковий елемент об'єктивної сторони складу злочину, даний склад можна розглядати, як матеріальний, оскільки з урахуванням цієї альтернативності його специфічна конструкція може і не включати зазначені наслідки – даний склад може розглядатись як формальний.

Із поділом юридичних складів пов'язана ще одна важлива кримінально-правова характеристика окремих різновидів злочинів. Йдеться про момент

закінчення злочинів. Цей момент у межах кожного із зазначених видів є різним: у матеріальному складі – це час настання передбачених у ньому наслідків, у формальному – час вчинення діяння, в усіченому – час попередньої злочинної діяльності, у формально-матеріальному – або час настання наслідків, або час вчинення діяння.

Добровільна відмова від вчинення злочину – це фактичне, дійсне, повне, своєчасне та безповоротне припинення особою підготовчих дій чи виконання складу злочину, при усвідомленні наявної можливості їх завершення. Відмова від вчинення злочину вважається добровільною якщо вона характеризується сукупністю об'єктивних і суб'єктивних ознак, а саме вона повинна бути: фактичною, дійсною, повною, своєчасною, добровільною, остаточною, безповоротною. Добровільна відмова від вчинення злочину можлива завжди на стадіях готування до злочину і незакінченого замаху, а також в конкретно визначених випадках і на стадії закінченого замаху. Особа, яка добровільно відмовилась від розпочатого злочину несе відповідальність лише за інший закінчений злочин, якщо вона його вчиняє до добровільної відмови.

Якщо в діях особи є склад закінченого злочину, утвореного готуванням до вчинення іншого злочину, від якого дана особа в подальшому добровільно відмовилася, то це повинно враховуватись при призначенні покарання судом як обставина, що пом'якшує покарання особи.

Добровільна відмова відрізняється від дійового каяття за змістом і підставами не притягнення чи звільнення від кримінальної відповідальності. Дійове каяття – це активна, добровільна післязлочинна поведінка особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, направлена на ліквідацію, відвернення чи зменшення фактичних шкідливих наслідків вчиненого або надання допомоги правоохоронним органам у розкритті вчиненого злочину.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. Большаков Д. О. Відмежування готування до вчинення злочину від виявлення наміру. *Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 15 груд. 2020 р.). Луцьк, 2020. С. 102-104.

2. Большаков Д. О. Основні види замаху. *Право, суспільство, держава : актуальні проблеми сучасності* : матеріали Всеукраїнської заочної наук.-практ. конф. студентів старших курсів правничих вишів та факультетів (м. Харків, 21 груд. 2020 р.). Харків : Інститут підготовки юридичних кадрів для СБ України НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2020. С. 14-17.

АНОТАЦІЯ

Большаков Д.О. Кримінально-правова характеристика стадій злочину.

– Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 081 «Право».

– Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2021.

Дипломну роботу присвячено дослідженню проблем, які стосуються стадій вчинення злочину. Визначено зміст стадій вчинення злочину, їх види та значення при призначенні покарання або звільнення від кримінальної відповідальності. Охарактеризовано готування до вчинення злочину. Відмежовано готування до вчинення злочину від виявлення наміру. Розглянуто об'єктивні та суб'єктивні ознаки замаху. Проаналізовано основні види замаху. Надано визначення поняттю закінченого злочину. Охарактеризовано матеріальний склад злочину. Надано характеристику формальному складу злочину. Деталізовано умови правомірності добровільної відмови від розпочатої злочинної діяльності як підстави, що виключає кримінальну відповідальність. Узагальнено критерії розмежування добровільної відмови і дійового каяття.

Ключові слова: кримінально-правова характеристика, стадії злочину, готування до вчинення злочину, виявлення наміру, об'єктивні та суб'єктивні

ознаки замаху, закінчений злочин, матеріальний склад злочину, формальний склад злочину, добровільна відмова, дійове каяття.

SUMMARY

Bolshakov D.O. Criminal-legal Characteristics of the Stages of the Crime. – Thesis for a Master's degree in speciality 081 «Law». – Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, 2021.

This thesis is devoted to the investigation of problems related to the stages of the crime. The content of the stages of the crime, their types and significance in sentencing or release from criminal liability are determined. Preparation for committing a crime is described. Preparation for the commission of a crime is separated from the detection of intent. Objective and subjective features of an attempt are considered. The main types of attempt are analyzed. The definition of the completed crime is given. The material structure of the crime is described. The characteristic of a formal structure of a crime is given. The conditions of legality of voluntary refusal to commence criminal activity as a ground that excludes criminal liability are detailed. The criteria for distinguishing between voluntary refusal and effective repentance are summarized.

Keywords: *Criminal-legal Characteristics, Stages of the Crime, Preparation for the commission of a crime, detection of intent, Objective and subjective Features of an attempt, completed crime, material structure of the crime, formal composition of the crime, voluntary refusal, effective repentance.*